

Nüfuz Alanı Bağlamında Türkiye-Kuzey Makedonya İlişkileri (2010-2020)

Murat YİĞİT ¹

Öz

Türkiye'nin son dönemde Balkanlar'a yönelik ilgi ve iş birliğini artırmaya başlaması, genelde geçmiş bilinciyle irtibatlandırılmış ve kimi zaman da arkasında emperyal hedefler aranmıştır. Türkiye'nin bölgeye yönelik gerçekleşen yüksek miktardaki dış yardım faaliyetleri, Türkiye'nin Balkanlar'da yeniden nüfuz alanı kurma girişimi olarak da gösterilmiştir. Oysa askeri, siyasi, ekonomik ve kültürel parametrelerle yaklaşıldığında Türkiye'nin böyle bir nüfuz alanı edinmekten çok uzak olduğu, Balkanlar ile çok boyutlu ilişkilerini halen sınırlı bir düzeyde yürüttüğü anlaşılmaktadır. Bölgede Türkiye için önemli bir ortak olan, beş asırdan fazla Osmanlı hâkimiyetinde kalmış ve resmi dilleri arasında Türkçe'nin de bulunduğu Kuzey Makedonya bu bağlamda incelenmeye değer bir örnek teşkil eder. Siyasi temsil ve ittifak durumu, ekonomik ilişkiler ve işbirliği, askeri materyal ve sosyalizasyon gibi parametreler üzerinden Türkiye-Kuzey Makedonya ilişkilerinin ele alınması, bölgenin tamamı ile kurulan bağın düzeyi açısından bir gösterge teşkil edecektir. Tarihsel ve kültürel olarak yakın olmanın, siyasi ve ekonomik açıdan yakınlığı zorunlu bir netice olarak doğurmadığı, nüfuz alanı meydana getirmenin ise çok boyutlu, istikrarlı ve yoğun bir yaklaşıma bağlı olduğu bu örnek vesilesiyle görülmektedir. Bu çalışma kapsamında Türkiye'nin Kuzey Makedonya ile ilişkilerinin farklı boyutları anılan nüfuz parametreleri üzerinden ele alınacaktır. Yapılan değerlendirme neticesinde Türkiye'nin, Kuzey Makedonya'daki etkin aktörlerden biri olduğu, fakat pek çok açıdan diğer aktörlerin gerisinde kaldığı anlaşılmaktadır. Dahası, Türkiye'nin dış politika ve nüfuz araçlarının emperyalist olmaktan uzak, ağırlıklı olarak "yumuşak güç" merkezli araçlar olduğu ortaya çıkmaktadır. Böylece Türkiye'nin, Kuzey Makedonya'da kurduğu bağların tarihe ve ortak geçmişe referans yaptığı, kalkınma işbirliğini öne çıkardığı değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Kuzey Makedonya, İkili İlişkiler, Karşılaştırmalı Dış Nüfuz, Ekonomik, Askeri Ve Kültürel İşbirliği.

YİĞİT, M. (2023). Nüfuz Alanı Bağlamında Türkiye-Kuzey Makedonya İlişkileri (2010-2020). İnsan Ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 12(5), 2870-2886. <https://doi.org/10.15869/itobiad.1366712>

Geliş Tarihi	26.09.2023
Kabul Tarihi	20.12.2023
Yayın Tarihi	31.12.2023
*Bu CC BY-NC lisansı altında açık erişimli bir makaledir.	

¹ Dr.Öğr.Üyesi, Milli Savunma Üniversitesi Hava Harp Enstitüsü Strateji ve Güvenlik Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye, myigit@msu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6544-7338

Türkiye-North Macedonia Relations in the Context of Sphere of Influence

Murat YİĞİT¹

Abstract

The growing interest towards and cooperation efforts of Turkey in the Balkans are closely associated with the historical past and sometimes described as "neo-imperialist". Turkey's extensive foreign aid activities in the region have also been considered as Turkey's attempt to re-establish a sphere of influence in the Balkans. However, when approached from military, political, economic, and cultural perspectives, it is obvious that Turkey is far from acquiring such an area of influence and that it still maintains its multidimensional relations with the Balkans at a limited level. An important partner of Turkey in the region, North Macedonia, which remained under Ottoman rule for more than five centuries and whose official languages include Turkish, is the case worth examining in this context. Addressing Turkey-North Macedonia relations through parameters such as political representation and alliance status, economic relations and military cooperation indicates the level of ties established with the entire region. The case of Turkey-North Macedonia relations reveals that historical and cultural proximity does not necessarily lead to political and economic affinity and. In other words, developing a sphere of influence depends on a multi-dimensional, stable and comprehensive approach. This study aims to address different dimensions of Turkey's relations with North Macedonia through the above-mentioned parameters of influence. The study reveals that despite being one of the major actors in North Macedonia in many respects Turkey lags behind other players. Furthermore, Turkey's foreign policy tools designed to gain influence in the country are predominantly "soft power"-centered instruments and cannot be characterized as neo-imperialist. Thus, the ties established by Turkey in North Macedonia refer to history and common past and highlight development cooperation.

Keywords: Türkiye, North Macedonia, Bilateral Relations, Comparative Foreign Influence, Economic, Military, and Cultural Cooperation.

YİĞİT, M. (2023). Türkiye-North Macedonia Relations in the Context of Sphere of Influence. *Journal of the Human and Social Science Researches*, 12(5), 2870-2886. <https://doi.org/10.15869/itobiad.1366712>

Date of Submission	26.09.2023
Date of Acceptance	20.12.2023
Date of Publication	31.12.2023
*This is an open access article under the CC BY-NC license.	

¹ Asst.Prof, National Defence University, Air War Institute Department of Strategy and Security , Istanbul, Türkiye, myigit@msu.edu.tr , ORCID: 0000-0001-6544-7338

Giriş

Asırlarca aynı devlet çatısı altında yaşamış iki farklı toplumun, Türkiye ve Kuzey Makedonya'nın bugünkü ikili resmi ilişkilerinin sahip olduğu tarihsel ve kültürel derinliğin dünyada çok fazla örneği bulunmamaktadır. İki taraf arasında yirminci yüzyılın başlarında yaşanan kopuş ve neredeyse bir asır süren karşılıklı izole dış politika yaklaşımlarına rağmen, yirmi birinci yüzyılda güçlü bağların hızlı biçimde kurulmasının kaynağı hiç şüphesiz bu tarihsel ve kültürel arka plandır. Beş asırlık birlikteliğin bugün özellikle bu alanlarda kendisini hissettirmesi elbette bölgesel siyasal gelişmelerin neticesi olmuştur. Bir yanda Yugoslavya'nın dağılması ve Kuzey Makedonya'nın bağımsızlık kazanması, diğer yanda Türkiye'nin 2000'li yıllardan itibaren dış politika açılımları tarafları giderek birbirine yaklaştırmıştır. Siyasi, ekonomik, kültürel ve askeri boyutlarda gelişen ilişkiler, karşılıklı ziyaret trafiğinde yaşanan artış, resmi antlaşmalar ve açıklamalarla belirginleşen ortaklık bariz şekilde görülebilmektedir. Bununla birlikte, Türkiye'nin başta Bosna-Hersek, Kosova ve Kuzey Makedonya olmak üzere Balkanlardaki ilişkilerinin gelişimini "hegemonya ve nüfuz arayışı" ile açıklayanlar da bulunmaktadır (Ekinci, 2019, s. 37-39). Hatta bahsi geçen "hegemonya arayışı"nu "neo-Osmanlı bir tarih anlatısına dayandırdığı" da çeşitli çalışmalar vesilesiyle sık sık dile getirilmektedir (Rrustemi, De Wijk, Dunlop, Perovska, & Palushi, 2019, s. 127). Günümüzde Balkan ülkelerinin gerçekten Türkiye'nin nüfuz alanında olup olmadığı veya ne kadar nüfuzla sahip olduğu kayda değer bir tartışma konusudur. Bu tartışmaya Kuzey Makedonya örneği üzerinden katkı yapmak bu makalenin amacını teşkil etmektedir.

Dış nüfuzu ölçmeye çalışmak için elbette pek çok bileşeni hesaba katmak gerekecektir. İki farklı devlete mensup resmi ve özel aktörlerin farklı boyutlarda (askeri, siyasi, ekonomik, kültürel vs.) gerçekleşen etkileşiminde belli ölçüde mahremiyetin varlığı doğal olarak söz konusudur. Bu konularda detaylı ve bütüncül veriye ulaşmak, dış nüfuzun analizinde karşılaşılan ilk ve en önemli güçtür. Bununla birlikte açık ve resmî kaynaklar, uluslararası indeksler, akademik çalışmanın ürünü olan bazı siteler, medyada yer alan haberler, resmî beyanlar ve akademik makalelerin sağladığı veriler kaynak alındığında bir değerlendirme veya analiz yapmak da mümkündür. Bu çalışma kapsamında dış nüfuzla dair veriler söz konusu açık kaynaklardan temin edilecektir. Peki, dış nüfuz nasıl ölçülebilir? Yakın zamanda konu hakkında çıkmış bazı yayınlar bu olgunun anlamını ve ölçüm imkânını sorgulamaktadır (Hast, 2014, s. 6-9). Nüfuzu ölçmek ve anlamlandırmak açısından son dönemin önemli örneklerinden biri Denver Üniversitesi bünyesinde yapılan bir proje kapsamında ortaya konan "Formal Bilateral Influence Capacity" (FBIC) olmuştur (Moyer, Sweijs, Burrows, & Van Manen, 2018, s. 6-10). Bu çalışma ile devletlerin birbiri üzerindeki nüfuzunun boyutları ve global nüfuz dağılımı elde edilmeye çalışılmış, ortaya nüfuz ağlarını tespit etmeye dönük bir indeks çıkmıştır. Esasen ortaya koyulan ölçütler genel olarak karmaşık karşılıklı bağımlılığın işlevselliğini somutlaştırmaya dönüktür. Söz konusu çalışmada temel parametreler diplomatik temsil, silah transferleri, toplam dış ticaret hacmi, dış yardım, ikili antlaşmalar, hükümetler arası organizasyonlar ve ittifak indeksi olarak sıralanmaktadır. Oysa bir ülkeden başka bir ülkeye yönelik askeri eğitim ve danışmanlık desteği, ortak tatbikatlar, doğrudan yabancı yatırımlar, askeri üs edinme, özel güvenlik şirketleriyle sağlanan paralı askerlik faaliyetleri, uluslararası medya kuruluşlarının etkinliği gibi konuların ihmal edilemez şekilde nüfuz ağlarının oluşumuna katkı sağladığı bilinmektedir (Yiğit, 2023). Türkiye'nin Kuzey Makedonya üzerindeki dış nüfuzunu

anlamak için temelde dört ana parametreye ihtiyaç duyulmaktadır: Siyasi&askeri ittifak durumu, ekonomik ilişkiler ve iş birliği düzeyi, askeri materyal temelli ilişkileri ve son olarak da kültürel bağlar (Yiğit, 2021). İşbu çalışma kapsamında Türkiye'nin Balkanlar ve Kuzey Makedonya'daki nüfuz düzeyini, başka güçler karşısındaki konumunu ortaya koymak maksadıyla söz konusu parametrelerden istifade edilmiştir.

20. yüzyılın ikinci yarısında sömürgeciliğin ortadan kalkmasıyla dünya genelinde ortaya çıkan yeni devletlerin ilk meselesi sivil ve askeri bürokrasilerin inşa edilmesiydi. İç siyasette istikrarın ve dış tehditlere karşı sınır güvenliğinin korunması, bu yapıların biçimlendirilmesiyle mümkündü. Bununla birlikte bu yapıların uzmanlık ve tecrübe ihtiyacı dolayısıyla eğitilmiş askeri ve bürokratik elitin ortaya çıkışı için dış aktörlerin desteğine ihtiyaç duyulmuştur. Kurumsallaşma yolundaki pek çok yeni devlet, kurumlarının inşasında dış partnerlerden destek almıştır. Hangi aktörlerin bu sürece dâhil olacağı politik bir karar olmakla beraber öncelikle siyasi ve askeri ittifak durumunu da belirleyecektir. Aynı şartlar, Soğuk Savaş'ın bitişiyle ortaya çıkan yeni devletler için de geçerli olmuştur. Kuzey Makedonya da bu ülkeler arasındadır ve başından itibaren dış ortaklarıyla aynı süreci yaşamaktadır. Bu çerçevede Kuzey Makedonya'nın siyasi ve askeri ittifak durumunu anlamak için dört alt parametreye başvurulmaktadır. İlk olarak diplomatik temsil düzeyini dış misyon sayısı üzerinden ele almak gerekecektir. İkinci alt parametre kapsamında Kuzey Makedonya ordusuna eğitim ve danışmanlık hizmetleriyle katkı yapan dış aktörler dikkate alınacaktır. Üçüncü alt parametre NATO gibi çok taraflı güvenlik ortaklığında birlikte yer alınıp alınmadığıyla açıklanacaktır. Son alt parametre ise siyasi ve askeri ittifakın göstergesi olarak ikili işbirliği antlaşmalarının varlığıdır.

Dış nüfuzun ekonomik boyutunu biçimlendiren araçlar ise dış yardım, doğrudan yatırımlar ve karşılıklı ticari faaliyetlerdir. Karşılıklı ekonomik çıkarların varlığı ve sürdürülebilirliğinin Sadece dış nüfuzun değil, pazar üretme odaklı kalkınmacı yaklaşımın da enstrümanı olan dış yardım somut bir işbirliği aracı olarak devletlerin ve toplumların hayatına etki etmektedir. Hans Morgenthau'nun "Dış Yardımın Siyasal Teorisi" (A Political Theory of Foreign Aid) başlıklı makalesi dış yardımın nüfuzla ilişkisi bakımından dikkate değerdir. Morgenthau'ya göre, para, mal veya hizmet niteliği taşıyabilirler ve bir dış politika aracı olan dış yardımlar, işlevlerine göre şöyle sınıflandırılmalıdır: insani yardım, kamusal mevcudiyet ve işleyişin sağlanmasına yönelik destekler, askeri dış yardım, prestij amaçlı dış yardım, ekonomik kalkınma yardımı ve siyasi hedefi olan rüşvetler (Morgenthau, 1962, 302-303). İttifakların somutlaşmasında karşılıklı ekonomik çıkarların etkisi yadsınamaz bir mahiyet taşımaktadır. Günümüzde çok daha kurumsal bir çerçeve kazanmış olan dış yardımlar, küresel ekonominin genişlemesine yarayan kalkınma yardımları ve çatışma-afet bölgelerine yönelik acil ve insani yardım olmak üzere iki genel faaliyet alt alanına ayrılmaktadır. Karşılıklı dış ticaret ve doğrudan yatırımlar ise, devletlerin ve şirketlerin menfaatlerini sürekli hale getirirken, ülkeler arasında güçlü ve etkin bağlar kurulmasına yararlar. Ekonomik ilişkiler ve işbirliğinin analiz edileceği üç alt parametre böylece karşılıklı dış ticaret hacmi, dış yardım miktarı ve doğrudan yabancı yatırımların kaynağı olarak özetlenebilir (Yiğit, 2021). Ekonomik ilişkiler ve işbirliğinin dış nüfuz üzerindeki payı bu şekilde ortaya çıkarılmaktadır.

Askeri materyal, siyasi&askeri ittifakın somut uzantısı biçiminde ele alınarak dış nüfuzun anlaşılmasına katkı sağlayan bir başka değerli temel parametredir. Önemli

siyaset bilimcilerden Stephen M. Walt "İttifakların Kökenleri" (The Origins of Alliances) adlı eserinde, devletlerin ittifak partnerlerini ekonomik ve askeri yardımın yanında askeri materyal temini elde etme amacı doğrultusunda da tercih ettiklerini, bu unsurların ittifakları şekillendirdiğini dile getirmektedir (Walt, 1987, s. 218-261). Silah ticaretinin, eğitim ve danışmanlık hizmeti ihtiyacını beraberinde getirdiği kompakt bir ticaret şekli olması ittifaklar arasında bir nüfuz enstrümanına dönüşmesine yol açmaktadır. Ayrıca dünyanın farklı bölgelerinde oluşturulan yabancı askeri üsler de askeri materyallerin dış nüfuza katkısının bir parçası olmaktadır. Askeri üslerin, bulunduğu ülkelerdeki hükümetlerin karar alma süreçlerine etkisi öteden beri bilinmektedir (Walt, 1987). Bunun yanı sıra kriz ve çatışma bölgelerinde rol alan yabancı paralı askerlerin varlığı, aynı parametrenin farklı bir yönüdür. Çatışmalarda yerel hükümetler veya silahlı isyancılar tarafından istihdam edilen bu yabancı unsurlar görev ve hizmetlerinin önem düzeyi ölçüsünde bir başka nüfuz aracına dönüşebilmektedir. Silah ticareti, yabancı paralı askerlerin varlığı ve yabancı askeri üslerin bulunup bulunmamasına yönelik alt parametrelerden oluşan bu ana değişken, dış nüfuzun bir diğer yüzünü tartışmamıza olanak tanımaktadır.

Askeri materyal olgusunu siyasi-askeri işbirliği bileşeninden ayıran temel etken, ilkinin güçlü bir ekonomik bağlama sahip olmasıdır. Siyasi-askeri işbirliği kapsamında dile getirilen diplomatik temsiliyet, ittifak durumu, askeri eğitim ve danışmanlık ile ikili antlaşmalar doğrudan doğruya resmi makamlar arasında gerçekleşen süreçlerin ürünü olarak ortaya çıkmaktadır. Diplomatik misyonlar veya askeri eğitim desteği gibi hususlarda resmi makamlar büyük oranda söz konusu süreçlerin paydaşları olarak öne çıkarlar. Ayrıca ana bileşen içinde yürütülen işlevlerin ekonomik kalkınma, ticaret ve yatırım gibi konulardaki etkisi oldukça sınırlıdır. Diğer yandan askeri materyal bileşeni, yürütülen işlevlerin maksadı ve mahiyeti askeri olmakla birlikte yoğunlaşmış bir ekonomi-politik boyuta sahiptir. Bu yönüyle de aslında askeri materyal, siyasi ve askeri işbirliği ile ekonomik işbirliği arasında bir noktada yer almaktadır. Silah ticareti, yabancı askeri üsler ve yabancı paralı askerlik; tıpkı askeri eğitim ve danışmanlık gibi bütüncül bir güvenlik işbirliğinin unsurlarıdır, fakat aynı zamanda güçlü birer ekonomik faaliyet de ihtiva ederler. Silah ticareti, savunma endüstrilerinin uluslararası plana yayılmış ekosisteminin ürünlerini küresel düzeyde dolaşıma sokmaktadır. Savunma sanayii ihracatının halen en önemli bileşeni bu alanda üretim ve ticaret yapan şirketlerdir. Ticari bir faaliyet olarak savunma teknolojilerini farklı coğrafyaların hizmetine sunma eylemi, bu alanda kültürel ve teknolojik bir bağımlılık yaratmakla kalmaz, devletlerin ekonomik çıkarlarına da hizmet eden bir nüfuz aracına dönüşür. Yabancı askeri üsler, her ne kadar devletler arasında ciddi bir diplomatik sürecin meyvesi olarak ortaya çıksa da askeri açıdan ikmal hattı gibi gerekliliklerden dolayı bölgesel ekonomik kalkınmaya doğal olarak katkıda bulunurlar. Son olarak Çin'in, Cibuti'de kurduğu Doraleh askeri üssünün çevresinde gerçekleştirdiği otoyol ve demiryolu yatırımları ülkenin çehresini değiştirmiştir. Çin'in bu askeri üs için Cibuti'ye ödediği yıllık 50 milyon dolar gibi bir bedelin varlığı rantiyeci devletler için askeri üsleri ticari bir meta ve gelir kaynağı haline getirmektedir. Devletlere nüfuz temin eden yabancı paralı askerlik bileşeni ise, günümüzde özel güvenlik şirketleri aracılığıyla yürütülmektedir. Elbette paralı askerlerin başka bir ülkede faaliyet göstermesi ikili siyasi ittifak, uzlaş ve rızaya dayalıdır, fakat söz konusu şirketlerin para karşılığı hizmet verdiği de gözden kaçırılmamalıdır. Askeri materyal kapsamındaki üç bileşen de nüfuz açısından politik ve ekonomik boyutların kesişim kümesinde yer almaktadır.

Son temel parametre olan kültürel bağlar ise, üç farklı değişken üzerinden değerlendirilecektir: Diaspora gibi etnik kökene dayalı temsil platformları veya kişisel-kurumsal ağların varlığı, hedef ülkeye yönelik medya kanalları ve yayınları ile kültürel işbirliği faaliyetlerinin büyüklüğü. Otokratik, yarı-otokratik siyasi sistemler ile kurumsallaşma yolundaki demokrasilerde iktidarın dar bir elit içinde kaldığı ve toplumun genelini ilgilendiren konularda bu dar elitin kararının geçerli olduğu gözlemlenmektedir. Meselelerin bu şekilde uzun prosedürler olmaksızın ve hızlı biçimde çözülmesi elbette yolsuzluğu kolaylaştırmakta, hatta sistemleştirmektedir. Böyle sistemlerde dış aktörlerin siyasi ve bürokratik elitte kişisel veya kurumsal çıkar ilişkisine girmesi beklenebilecek bir durumdur. Dolayısıyla kişiselleştirilmiş iktidar ilişkilerini içeren kişisel ağlar bu kapsam da değerlendirilmektedir. Bunu besleyen diaspora gibi olguların varlığı da aynı kapsamda bir gösterge olarak kabul edilmektedir. Bunun yanında yabancı medya faaliyetleri ile dil-kültür odaklı işbirliği amacındaki kuruluşların varlığı da aynı ölçüde önem kazanmıştır. Almanya'nın Goethe Enstitüsü veya Çin Halk Cumhuriyeti'nin Konfüçyüs Enstitüsü bu çerçevede örneklik teşkil eder. Yabancı medya organlarının yerel veya uluslararası dillerdeki yayınları yine bir başka alt parametredir.

Tüm bu göstergelerle ele alındığında Türkiye'nin Kuzey Makedonya üzerindeki nüfuzunun başka devletlere kıyasla nerede durduğu, nasıl bir ağırlığa sahip olduğu biraz daha açık biçimde görülebilecektir. Türkiye'nin kurumları ve özel aktörlerinin, Balkanlar'daki en önemli ortaklarından biri olan Kuzey Makedonya'da hangi sektörler veya alanlarda yeterince ilerlememiş olduğu da bu vesileyle analiz edilmiş olacaktır.

Türkiye-Kuzey Makedonya İlişkilerinin Genel Görünümü

Türkiye ve Kuzey Makedonya yaklaşık beş asır boyunca Osmanlı Devleti bünyesinde birlikte yaşamış iki toplum olarak tarihsel bağlara sahip olagelmüşlerdir. Bu tarihsel-kültürel arka plan Kuzey Makedonya'nın, 1991 yılında "Makedonya Cumhuriyeti" adıyla bağımsız olduğu andan itibaren aşama aşama Türkiye ile yakınlaşmasını kolaylaştırmıştır. Yugoslavya'nın dağılmasından kısa bir süre sonra Makedonlar, 8 Eylül 1991'de yapılan referandumda %95,4'lük bir oranla bağımsızlıktan yana oy kullanmışlardır (Kodal, 2014, s. 380) . Böylece Balkanların merkezinde yer alan Makedonya, Yugoslavya'dan kopuş sürecini sorunsuz biçimde tamamlamıştır. Her ne kadar Yugoslavya'nın dağılışı pek çok iç çatışma ve iç savaşa yol açsa da Makedonya barışçıl bir bağımsızlık süreci atlatmıştır. Fakat adının "Makedonya" oluşu nedeniyle güneyinde yer alan Yunanistan'la on yıllar sürececek bir ihtilaf ve gerilim dönemi söz konusu olmuştur (Bilgin, 2019). Yunanistan'la en başından itibaren yaşanan sorunların Makedonya'yı, Türkiye'ye yaklaştıran bir başka etken olduğu aşikârdır. Böylelikle tarihsel-kültürel arka plan ile Yunanistan'ın karşıt pozisyonunun Türk-Makedon birlikteliğine olumlu yansımaları söylemek yanlış olmayacaktır.

Kuzey Makedonya ve Türkiye arasındaki ilişkilere etki eden bir diğer faktör ise Türkiye'nin, Makedonya Cumhuriyeti'nin varlığı ve bağımsızlığına yönelik destekleyici diplomatik tutumu olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı'nın resmi web sayfasındaki bilgilere göre, Kuzey Makedonya'yı, o tarihte Makedonya Cumhuriyeti olarak (kendi adıyla, "Üsküp Cumhuriyeti" olarak değil) resmen tanıyan ilk devlet Türkiye Cumhuriyeti'dir (TC Dışişleri, 2022). Bu tanıma kararının Sırbistan ve Yunanistan'ın karşı baskısına rağmen alınması önem taşımaktadır. Ayrıca başkent Üsküp'te büyükelçi görevlendiren ilk devlet de Türkiye olmuştur. Türkiye, genel dış politika yaklaşımına uygun şekilde Makedonya'nın toprak bütünlüğü ve sınır güvenliği

konusunda da kesin bir tavır sergilemiştir. Türkiye'nin o tarihlerde Kuzey Makedonya'nın bağımsızlığına yönelik olumlu tavrını besleyen bir diğer faktör de Batılı devletlerin aynı yöndeki tercihidir. Türkiye, Kuzey Makedonya'nın Birleşmiş Milletler ve NATO gibi uluslararası kuruluşlara üyeliğinde kilit rol oynamıştır.

Türkiye ve Kuzey Makedonya arasındaki ilişkilerin gelişmesinde rol oynayan diğer faktörler; somut işbirliği faaliyetleri, karşılıklı ekonomik faaliyetleri, Makedonya'da yaşayan Türk azınlığın varlığı, doğrudan siyasi ilişkiye olanak tanıyan karşılıklı ziyaretler ve medya faaliyetleridir. Ülke nüfusunun %4-5'ini teşkil eden (Bilgin, 2019) Makedonya Türklerinin, Kuzey Makedonya siyasetinde giderek daha fazla aktif rol oynaması Türkiye ile ilişkiler noktasında etkili olmaktadır. Bunun yanında Türkiye merkezli medya kuruluşlarının Balkanlarda yaptıkları yayınlar, sadece Türk azınlığın değil, tüm etnik grupların ilgisini çekmekte ve hatta gündemini belirleyebilmektedir. İşbirliği faaliyetlerinin merkezindeki dış yardımlar ve destekler ile dış ticaret ve yatırımlar da kısa zamanda önemli bir seviyeye ulaşmış, özellikle 2010-2020 yılları arasında tüm bu alanlarda ciddi bir ivme yakalanmıştır.

Başta siyasi ilişkiler olmak üzere pek çok alandaki canlılık, karşılıklı ve sık biçimde gerçekleşen ziyaretlerle kendisini hissettirmektedir. 2017 yılında Kuzey Makedonya'daki siyasi krizin aşılmasının ardından, iki ülke arasındaki üst düzey ziyaret trafiği hız kazanmıştır. Dönemin Kuzey Makedonya Cumhurbaşkanı Gjorge Ivanov, 20-21 Şubat 2018 tarihlerinde Türkiye'ye resmi ziyarette bulunmuş, Sayın Türkiye Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın 9 Temmuz 2018 tarihinde Ankara'da gerçekleştirilen yemin törenine iştirak etmiş, son olarak da Uluslararası İşbirliği Platformu tarafından 25-28 Kasım 2018 tarihlerinde İstanbul'da düzenlenen 9. Boğaziçi Zirvesi'ne katılmıştır (TCCB, 2018). Ayrıca 2018 yılı içerisinde, K. Makedonya Ekonomi Bakanı Kreshnik Bekteshi 29-31 Ocak 2018 tarihlerinde, Başbakan Zoran Zaev 11-12 Şubat 2018 tarihlerinde, Başbakan Yardımcısı ve Savunma Bakanı Radmila Sekerinska 21-22 Mart 2018 tarihlerinde, Meclis Başkanı Talat Xhaferi 18-21 Nisan 2018 tarihlerinde, Kültür Bakanı Asaf Ademi 3-5 Aralık 2018 tarihlerinde Türkiye'yi ziyaret etmişlerdir (Bilgin, 2019).

Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Nikola Dimitrov, 17 Ocak 2019 tarihlerinde ülkemize bir çalışma ziyareti gerçekleştirmiştir. Temmuz 2019'da bu kez Türk Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu, Kuzey Makedonya'ya bir çalışma ziyareti gerçekleştirmiştir (DHA, 2019). Türkiye tarafı bu ziyaretlere Cumhurbaşkanı, Meclis Başkanı ve bakanlar düzeyinde ve sık sık mukabele etmektedir. Türkiye ve Kuzey Makedonya arasındaki ilişkilerin ortak tarih, kültür ve coğrafyaya dayalı olmasının avantajını doğrudan bir irtibatla kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bu ilişkilerin somut çıktılarının ne olduğu ise dış nüfuz parametreleri ile tartışılabilir.

İkili İlişkilerde Siyasi ve Askeri İttifak Durumu

Türkiye, Kuzey Makedonya'yı kendi adıyla ilk tanıyan ve ilk büyükelçi görevlendiren ülke olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti Üsküp Büyükelçiliği kültür, ticaret, askeri, din hizmetleri, içişleri, eğitim, hazine ve maliye müşavir ve ataşeliklerinin katılımıyla Kuzey Makedonya'da tüm dış misyon teşkilatıyla görev yapmaktadır (Üsküp Büyükelçiliği, 2022). Kuzey Makedonya ise Ankara'da büyükelçilik, İstanbul'da da başkonsolosluk bulundurmaktadır. Diplomatik temsil düzeyiyle Türkiye, Kuzey Makedonya için en önemli ortaklardan biri olduğunu göstermektedir. Üsküp'te büyükelçilik bulunduran 32 ülkeden 24'ü Avrupa ülkesi, bunlardan 17'si Avrupa Birliği üye ülkesidir. Türkiye bu

ülkeler arasında en ön sırada gelenlerden biridir.

İkinci olarak, ikili ve çoklu askeri ittifak durumu ele alındığında, Türkiye'nin yine mühim bir askeri partner olduğu görülmektedir. Bağımsızlığından beri Kuzey Makedonya'nın güvenliğine ve istikrarına büyük önem ve destek veren Türkiye, bu ülkenin Kuzey Atlantik İttifakı (NATO) üyeliği için de büyük çaba harcamıştır (Babalı, 2012, s. 27). NATO'nun başını çeken Batılı devletlerin genelindeki olumlu havaya rağmen, aradaki isim krizini gerekçe gösteren Yunanistan'ın bu üyeliği yıllarca reddetmesiyle bu çabalar önceleri başarısızlığa uğramıştır. Türkiye'nin, Kuzey Makedonya lehine kararlı duruşu ve Makedonya-Yunanistan arasındaki isim meselesinin çözülmesiyle Kuzey Makedonya ancak Mart 2020'de NATO üyesi olabilmıştır (Çetin, Abdula, & Baykan, 2020). Türkiye ve Kuzey Makedonya bu kez uluslararası bir güvenlik paketi çerçevesinde askeri müttefik haline gelmişlerdir. İki ülke arasında ikili ilişkilerde güvenlik her zaman önemli bir işbirliği konusu olmuştur, fakat NATO üyelikleri nedeniyle uluslararası çapta da güvenlik ortağı haline gelmeleri askeri işbirliği alanında resmi tamamlayan bir gelişmedir.

Kuzey Makedonya ordusunun eğitim, kurs ve danışmanlık hizmetlerini hangi ülkelerden temin ettiği de dış nüfuzu anlamak açısından bir başka bileşen olarak karşımıza çıkmaktadır. 2010-2020 yılları dikkate alındığında Kuzey Makedonya'da bu alanda Amerika Birleşik Devletleri'nin öne çıkan ilk devlet olduğu söylenebilir. IMET (International Military Education and Training) Askeri Eğitim Programı, Amerikan Hükümeti'nin dış askeri eğitim desteği hususunda en çok başvurduğu araç olarak bilinmektedir. Security Assistance verilerine göre ABD'nin söz konusu zaman aralığında (2010-2020) ve IMET kapsamında eğittiği Kuzey Makedonyalı asker sayısı 2.245 olmuştur (Security Assistance, 2021). Dolayısıyla askeri eğitim ve danışmanlık alanında Kuzey Makedonya'nun en önemli partneri ABD'dir. Türkiye için ise Kuzey Makedonya ile askeri eğitimde iş birliği tarihsel anlamı olan bir olgudur: Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılışına doğru Makedonya'da yer alan Bitola'da bulunduğu Manastır Askeri İdadisi en seçkin harp okulları arasındaydı. "Makedonya Cumhuriyeti ile 1994 yılında imzalanan Askeri Eğitim ve İşbirliği Anlaşması"na uygun olarak 1998'den itibaren Makedonyalı askerlere eğitim ve kurs desteği veren Türkiye Cumhuriyeti, Kuzey Makedonya silahlı kuvvetleri için ciddi öneme sahip ülkeler arasındadır. Net sayı bilinmemekle beraber 2010-2020 yılları arasında Türk Silahlı Kuvvetleri, Milli Savunma Üniversitesi Harp Okulları, Kuvvet Enstitüleri tarafından eğitilen yüzlerce Kuzey Makedonyalı askeri öğrenci ve subayın varlığından söz etmek mümkündür (Dünya, 2014). Bununla birlikte son yıllarda Balkan Ülkeleri Özel Kuvvetler Tatbikatı, Anadolu, Efes-2018, Anadolu Ankası Hava Tatbikatı gibi platformlarda iki ülkenin müşterek tatbikata katılımı söz konusu olmuştur. Buna rağmen Türkiye, Kuzey Makedonya ordusu mensuplarının eğitim ve tatbikat süreçlerinde yer alsa da bu alanda en önde gelen aktör değildir.

Son alt parametre ise siyasi ve askeri ittifakın göstergesi olarak ikili işbirliği antlaşmalarının varlığıdır. 1994-2021 yılları arasında iki tarafın imzaladığı turizm, ticaret ve gümrük, askeri işbirliği, kültür, eğitim, tarım, sosyal güvenlik, taşımacılık, sağlık, kalkınma işbirliği gibi pek çok alanda imzalanmış 80'den fazla antlaşma ve sözleşme mevcuttur (Resmi Gazete, 2022). Karşılıklı ilişkilerin hukuki zemini bu antlaşmalar sayesinde imkân bulmuş ve süreklilik kazanmıştır. İki tarafın imzaladığı ve bir dönüm noktası sayılan ve Kasım 2002'de imzalanmış olan "İkili İlişkilerin Güçlendirilmesine Yönelik Strateji Belgesi" önemli örneklerden birisi olmuştur. 2010 yılında imzalanan "Askeri İşbirliği Antlaşması", 2012'deki karşılıklı vizelerin kaldırılmasına yönelik

antlaşma, 2015 yılındaki ortak kültürel faaliyetler ve kültür merkezlerinin kurulmasına dair antlaşma yine önemli hukuki metinler arasında yer almaktadır.

Ekonomik İlişkiler ve İş Birliği Düzeyi

Türkiye-Kuzey Makedonya ilişkilerinde iki ülke birlikteliğinin somut varlığını anlayabilmemiz için ikinci önemli temel parametre ekonomik ilişkiler ve iş birliğinin ne düzeyde olduğudur. İlk olarak karşılıklı dış ticaretin düzeyi ele alındığında Türkiye'nin 2010-2020 yılları arasında ilk sıralarda olmadığı görülmektedir. Önceki adıyla Makedonya Cumhuriyeti, bağımsızlığını kazandıktan sonra Türkiye ile ticari alanda da iş birliği yapmaya başlamıştır. "Makedonya ile Ticaret ve Ekonomik İş Birliği Anlaşması" 17 Mart 1994'te, "Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması" 16 Haziran 1995'te, "Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması" ise 14 Temmuz 1995'te imzalanmıştır. İki ülke arasında "Serbest Ticaret Anlaşması" 10 Eylül 2000'de yürürlüğe girmiştir (Babalı, 2012). İki taraf arasında ticaret ve ekonomik iş birliğinin hızlı biçimde ilerlediğini söylemek gerekir. Bununla birlikte, Kuzey Makedonya'nın öne çıkan ilk beş ticaret ortağı arasında Türkiye yoktur. Observation of Economic Complexity'nin (OEC) rakamlarına göre, 2010-2020 yılları arasında Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'nin ithalatında ticaret ortaklarının sıralaması ve payı şu şekilde gerçekleşmiştir: Almanya %12,4, Birleşik Krallık %10,6, Yunanistan %10, Sırbistan %7,8, Bulgaristan %6, İtalya %4,7, Türkiye %4,56, Çin %4,28 (OEC, 2021). Makedonya'nın başlıca ithalat malları petrol ve petrol ürünleri, doğalgaz ve elektrik, beyaz eşya, otomobil ve diğer karayolu taşıtları ile çeşitli gıda ürünlerinden oluşmaktadır.

OEC verilerine göre Kuzey Makedonya'nın aynı on yıllık periyotta öne çıkan ihracat güzergâhları ise genellikle Avrupa ülkeleri, ABD ve Çin olmuştur. Bu ülkelerin Kuzey Makedonya ihracatındaki payları şu şekildedir: Almanya %37,1, Sırbistan %10,4, Bulgaristan %5,7, İtalya %4,73, Çekya %4, Yunanistan %3,85, Belçika %2,71, ABD %2,2, Çin %2,1, Romanya %2 (OEC, 2021). Türkiye, bu sıralamada ilk onda yer bulamamış, %1,6 payla 11. sırada yer almıştır. Kuzey Makedonya'nın başlıca ihracat kalemleri ferro-nikel, demir-çelik, tütün, şarap, meyve, tekstil ve hazır giyim olarak kayıtlara geçmiştir. 2010-2020 yılları arasında Almanya, Sırbistan, Yunanistan, Bulgaristan ve İtalya, Kuzey Makedonya'nın önde gelen ticaret ortakları olmuştur. Türkiye'nin Kuzey Makedonya'ya ihracatı 2019 yılı itibarıyla 412 milyon dolar, ithalatı ise 116 milyon dolar olmak üzere toplamda 500 milyon doların üstünde gerçekleşmiştir (TÜİK, 2021). Türkiye'nin ihraç ettiği ürünler genel itibarıyla turuncgiller, tekstil, beyaz eşya, mobilya, metal ürünleri, ilaç iken; başlıca ithal ettiği ürünler demir-çelik, sentetik dokuma, tuğla, metal ürünleri, ham deri ürünleridir. Karşılıklı ticarete ivme yakalanmış olsa da Türkiye bu alanda ilk beşte değildir.

Kalkınma yardımları başta olmak üzere tüm dış yardımlar ticari ve ekonomik iş birliğinin en önemli ikinci enstrümanıdır. OECD verilerine göre 2010-2019 yılları arasında Türkiye'nin Kuzey Makedonya'ya yaptığı resmi yardım miktarı 110 milyon dolar olmuştur. Aynı dönemde Avrupa Birliği'nin Kuzey Makedonya'ya yönelik dış yardımı 841 milyon dolar, Amerika Birleşik Devletleri'nin dış yardımı 180 milyon dolar ve son 5 yılda kesilmiş olmasına rağmen Almanya'nın dış yardımı 153 milyon doları bulmuştur. İsviçre ise Türkiye'nin ardından 108 milyon dolarla beşinci sırada gelmektedir (Worldbank, 2022). Kuzey Makedonya'nın kabul ettiği dış yardımlar içinde Türkiye'nin ön sıralarda geldiği görülmekte, fakat buna karşılık yardım miktarının genel resmi yardımlar içindeki payı ve ağırlığının görece düşük olduğu değerlendirilmektedir.

Avrupa Birliği kurumlarının resmi kalkınma yardımları konusunda Kuzey Makedonya'da mutlak nüfuza sahip birer donör olduğu anlaşılmaktadır.

Ekonomik ilişkiler ve işbirliği düzeyinin ortaya çıkarılmasında kullanılan son parametre doğrudan yabancı yatırımlardır. Dünya Bankası verilerine göre Kuzey Makedonya'ya yönelik doğrudan yatırımlarda 2010-2020 arasında Türkiye ortalama %4,1 oranla yedinci sırada, AB Ülkeleri hariç kabul edilirse ilk sıradadır. Kuzey Makedonya'da doğrudan yabancı sermaye yatırımı gerçekleştiren Türk şirketlerinin sayısının 100 civarında olduğu bilinmektedir. Bu şirketlerin en önemlileri TAV, Türk Hava Yolları, Cevahir Holding, Limak Holding, Acıbadem Hastanesi, Ramstore, Haznedar ve Halk Bankası'dır. Her ne kadar Türkiye, Kuzey Makedonya'ya yönelik yatırımlarında iyi bir seviyedeysen de 2019 ve 2020 yıllarında bu ülkeye yönelik yatırım miktarlarında düşüş gözlemlenmektedir. Genel olarak değerlendirmek gerekirse Kuzey Makedonya ile ekonomik ilişkiler ve işbirliği düzeyi açısından Türkiye, siyasi veya kültürel ilişkilerde yaşadığı başarının oldukça gerisindedir.

Türkiye-Kuzey Makedonya Ortaklığında Askeri Materyal

Askeri materyal eksenini, antlaşmalarla şekillenmiş olan siyasi-askeri ittifak durumunun dinamik yüzlerinden ilkinin ifade etmektedir. Silah ticareti, yabancı asker üsler ve paralı askerler veya bugünkü görünümüyle özel güvenlik şirketleri gibi alt parametrelerle değerlendirilen askeri materyal, ordu ve güvenlik gibi devletler için birincil ve hayati gündem maddelerini etkilemektedir. Silah ticareti konusunda Kuzey Makedonya-Türkiye arasındaki ilişkiler iki taraf arasında 2010'da imzalanan "Askeri Mali İşbirliği Antlaşması" ivme kazanmıştır (Bilgin, 2019). Bu antlaşma sonrasında silah satış ve hibeleri söz konusudur. 2012 yılında Türkiye Cumhuriyeti, Makedonya'ya 710 bin dolar değerinde 8 askeri araç hibe etmiştir (Cumhuriyet, 2022). Bunun yanında 2016 yılında Makedon Ordusu'na 1 adet Otokar Cobra Piyade Hareketlilik Aracı satılmıştır. Ayrıca Ekim 2014'te Türkiye'den Makedon Ordusu'na 2 milyon Dolarlık bot, üniforma ve teçhizat yardımı gerçekleşmiştir. 2021 yılında İstanbul'da gerçekleşen IDEF'21 Fuarı sırasında Türkiye ve Kuzey Makedonya arasında yeni bir Askeri Mali İş Birliği Anlaşması imzalanmıştır. Kuzey Makedonya Savunma Bakanı Radmila Sekerinska ve Türkiye Cumhuriyeti Milli Savunma Bakanı Hulusi Akar arasında imzalanan bu antlaşma sonrasında Türkiye tarafından 1 adet 8x8 BMC Tuğra tank taşıyıcısı ve 7 bin 400 adet Gore-Tex üniforma Makedonya'ya hibe edildi (AA, 2021). Silah ticaretinin bir anlamda teknoloji transferi olduğu ve orduların çalışma kültürlerini etkilediği düşünülürse bu alandaki süreklilik ile devletler arası ilişkiye etkisi daha iyi anlaşılacaktır. Türkiye'nin askeri işbirliği ve askeri materyal konusundaki kararlı adımlarına rağmen henüz Kuzey Makedonya için ilk sıraya yerleşmekten uzak olduğu görülmektedir. SIPRI verilerine göre 2000-2020 yılları arasında Kuzey Makedonya'ya yönelik silah transferinde/ticaretinde Ukrayna birinci sıradadır. Ukrayna'yı ABD, Sırbistan, İrlanda ve Türkiye takip etmektedir (SIPRI, 2022). Fakat gerek savunma sanayiindeki gelişmeler gerekse de Kuzey Makedonya ile yakın siyasi ilişkiler kısa ve orta vadede Türkiye'yi bu ülkede çok daha vazgeçilmez bir güvenlik partneri yapacaktır.

Yabancı paralı askerler veya özel güvenlik şirketleri ile yabancı askeri üsler konusunda ise Türkiye'nin her iki unsura olan mesafesi bilinmektedir. Yurtdışında sadece Somali'de askeri üs bulunduran Türkiye'den herhangi bir paralı asker grubu ya da yurtdışında çatışma bölgelerinde faaliyet gösteren bir özel güvenlik şirketi yoktur. Kuzey Makedonya'da yabancı askeri üs bulunmamakta, yalnızca ihtiyaç durumunda NATO

birlikleri konuşlanabilmektedir. Burada askeri üssü bulunmayan Türkiye'nin 2022 yılı bitmeden NATO görev gücü kapsamında Makedonya'ya 150 Türk Askeri gönderilmesi kararlaştırılmıştır (Hürriyet, 2021). Kuzey Makedonya'nın, çevresindeki ülkeler için bir denge ülkesi olması yabancı askeri üssün kurulmaması neticesini doğurmuştur. Balkanların parçalanma döneminde sık görülen paralı askerlik olgusuna da aynı şekilde Kuzey Makedonya'da rastlanmamaktadır. Buna göre Türkiye'nin, askeri materyal desteği alanında yükselişte olan, fakat bugün için etkin nüfuzla sahip olmayan bir devlet olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

Kişisel ve Kurumsal Ağlar, Kültürel İlişkiler, Medya Faaliyeti

Kişisel ve kurumsal ağlar, kültürel ilişkiler ve medya faaliyetinin varlığı dış nüfuzun bir başka önemli parametresini teşkil eden alt parametrelerdir. Kişisel ve kurumsal ağların kişisel çıkarlar, kültürel yakınlıklar veya kimlik açısından ortaklıklar içermesi beklenmektedir. Sosyal gruplar içindeki bireylerin ortaklık için hangi dış aktöre eğilim gösterdiği bu olguların temel sorusudur. Elbette kurumsal olarak üretilmiş ilişkiler de bu gibi faktörlerden etkilenirler. Türkiye'nin, Kuzey Makedonya üzerindeki nüfuzunun kültür ayağında pek çok avantajı söz konusudur. Öncelikle Osmanlı mirası bir coğrafyada yer alan iki ülkenin bunun bilincinde olmaları tarihsel bir arka plan arz etmektedir. İkinci olarak ise, Makedonya'da yaşayan ve giderek siyasette önemi artan Türk azınlığın varlığı Türkiye'nin etkileşimlerine alan açmaktadır.

Kuzey Makedonya'da günümüzde Makedonya Türklerine ait sivil toplum kuruluşları, dernek ve sendikalar, siyasi partiler mevcuttur. Türk azınlık, tüm kuruluşlarıyla etkinliğini artırmış, ayrıca Türkiye ile yeniden güçlü bağlar kurmuştur. Makedonya Türklerini siyaset ve toplumda etkinlik arayışına iten neden, bağımsızlık sonrasında Makedon ve Arnavutlar kamuda veya özel sektörde istihdam edilirken dışlanmaları, nüfusa oranla adil bir temsilin gerçekleşmemesidir. Makedonya'da çalışan Türklerin %51'i halen toprağa ve beden gücüne dayalı sektörlerde çalışmaktadır (Bilgin, 2019). Sosyal adalet arayışı son yıllarda Makedon Türklerinin siyasette partileşmelerine neden olmuştur. Türk Demokratik Partisi, Türk Hareket Partisi, Milli Birlik Hareketi üzere üç siyasi partiye sahip olan Makedonya Türk azınlığın bu şekilde mecliste temsil edilmesi sağlanmıştır. 2006 yılından beri pek çok kabinede Türk bakanlar vazifelendirilmiştir. Son olarak bir önceki kabinede Türk Hareket Partisi Genel Başkan Yardımcısı Dr. Elvin Hasan, Yatırımlardan Sorumlu Devlet Bakanı olarak görev almıştır. Ayrıca bu süreçte kazanılan etkinlik siyasetle sınırlı kalmamış, Kuzey Makedonya Anayasa Mahkemesi başkanlığına bir Makedon Türkü olan Salih Murat getirilmiştir. Türkiye ile güçlü bağlara sahip olan Salih Murat son olarak 2021 yılında Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ı Beştepe'de ziyaret etmiştir (Cumhurbaşkanlığı, 2021) . Makedonya Türk azınlığının Türkiye ile ilişkilerinin düzeyi iç siyasette elini güçlendiren bir faktördür. Bununla birlikte bu azınlığın varlığı ve faaliyetleri, Türkiye'nin Kuzey Makedonya ile ilişkilerinde nüfuz olanaklarını artırmaktadır.

Türkiye, Kuzey Makedonya ile geçmişte ve bugün kurulan bağların gerçekliğine uygun olarak yoğun bir kültürel iş birliği programı uygulamaktadır. Kültürel alandaki iş birliği faaliyetleri tarafların 2009 yılında imzaladığı protokol önemli bir başlangıç noktası olmuştur. Protokol kapsamında İstanbul ve Üsküp'te karşılıklı kültür merkezleri açma ve geliştirme konusunda anlaşma sağlanmıştır. 2010 yılında Üsküp'te Yunus Emre Türk Kültür Merkezi açılmıştır. Yunus Emre Enstitüsü'nde pek çok Makedonyalı Türkçe eğitimine dâhil olmuştur. Son olarak Makedonya ordusuna mensup askerler Türk dili ve

kültürü eğitimi almışlardır. 2015 yılında yapılan anlaşma kapsamında Türkiye İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA) kalkınma yardımları dışında kültürel işbirliğine katkı yapmaktadır. Osmanlı mirasının korunması ve restorasyonu başta olmak üzere kültürel tabanlı projeler bu kurum vasıtasıyla gerçekleştirilmektedir. FETÖ Terör Örgütü ile mücadelenin bir parçası olmak dışında eğitim ve kültür alanında işbirliği kurumu olarak vazife gören Türkiye Maarif Vakfı 5 okul ve 1 yurt ile Kuzey Makedonya'da çalışmalar yapmaktadır. TİKA, Yunus Emre ve Maarif kurumlarının bu ülkede bir arada faaliyeti, Türkiye'nin temsil ve kültürel işbirliği misyonları yanında bu alanlarda somut birer etkiye sahip olduğu görülmektedir.

Medya faaliyetlerinin de aynı etkiye sahip olduğu söylenebilir. Anadolu Ajansı'nın Türkçe, Makedonca ve Arnavutça haber yayınları Kuzey Makedonya'da takip edilmektedir. TRT ve özel televizyon kanalları Kuzey Makedonya oldukça rağbet görmektedir. Özellikle Türkiye'nin yumuşak gücü olarak kabul edilen Türk dizilerinin Balkanlar genelinde yakaladığı başarı dikkate değerdir (AA, 2019). Osmanlı'yı veya Balkanlar'ı konu alan Diriliş Ertuğrul, Elveda Rumeli ya da Son Destan gibi dizilerin büyük ilgi gördüğü medyada ifade edilmektedir (Haber7, 2010). Türkiye'nin yumuşak gücü olarak kabul edilen televizyon yapımlarının Türkçe'nin ve Türk kültürünün yaygınlaşmasına, Türkiye'nin sanat ve edebiyat hayatının popülerleşmesine neden olduğu açıktır. Kültürel dış nüfuzun önde gelen ayaklarından olan medya kuruluşlarının siyasi gündemi ve kültürel hayatı yönlendirebildiğine yönelik yaygın kanaat dikkate alındığında Türkiye'nin Kuzey Makedonya'da etkin araçlara sahip olduğu değerlendirilmektedir.

Nüfuz Parametrelerine Göre Kuzey Makedonya'daki Aktörlerin Karşılaştırılması

Türkiye ve Kuzey Makedonya arasında nüfuz parametreleriyle ortaya konan ortaklık ve yakınlığın başka devletlerle mukayesesi, söz konusu ilişkinin düzeyi hakkında bir tespit yapma imkânı sunacaktır. Frederick S. Pardee Center çalışması olan Resmi İkili Nüfuz Kapasitesi İndeksi'ne göre (Formal Bilateral Influence Capacity Index) Türkiye, bu indeksin parametreleriyle ele alındığında 2010-2020 yılları arasında Kuzey Makedonya üzerindeki nüfuzunun boyutu itibarıyla dördüncü sıradaki konumunu sürdürmüştür. Sıralamada ilk iki ülke Almanya ve Birleşik Krallık olurken, üçüncü sıradaki ABD 2020 yılı itibarıyla Çin'in ilerleyişi karşısında potanın dışında kalmıştır. Bu çalışmadan farklı parametrelere sahip olsa da adı geçen çalışmadaki görünüm ile benzer bir netice elde edildiği değerlendirilmektedir.

Nüfuz parametrelerini siyasi, askeri, ekonomik ve kültürel bileşenlere dayandıran işbu çalışmada ele alınan parametrelerle bakıldığında Türkiye'nin siyasi&askeri ittifak durumu ve kültürel alandaki etkinliğini ekonomik işbirliği ve askeri materyal alanlarında yakalayamadığı gözlemlenmektedir. Diplomatik temsil ve ikili antlaşmalar açısından Türkiye-Kuzey Makedonya birlikteliğinin güçlü bir niteliğe sahip olduğu söylenebilir. Derin kültürel ve tarihsel bağlara sahip iki ülkenin NATO şemsiyesi altında müttefik haline gelmeleri ise ittifak durumunu besleyen önemli bir bileşen olarak kayda geçmektedir. Askeri eğitim ve danışmanlık faaliyetlerinde ise, ABD'nin mutlak üstünlüğüne karşın Türkiye, Kuzey Makedonya için giderek mühim bir partnere dönüşmektedir.

Türkiye, dış ticarete Kuzey Makedonya'da aynı seviyeye erişememiştir. Kuzey Makedonya'nın ihracat güzergahları arasında kendisine ilk on ülke sıralamasında yer bulamayan Türkiye, aynı ülkenin ithalatında ilk üçe girememiştir. Daha çok ekonomik

ilişkilere odaklanan FBIC indeksinde de görüldüğü gibi Kuzey Makedonya'nın dış ekonomik ilişkilerini Almanya ve Birleşik Krallık domine etmektedir. Dış yardım konusunda da Türkiye AB, ABD ve Almanya'nın gerisindedir. Doğrudan yatırımlarda ise Türkiye'nin, Kuzey Makedonya'da beklenilenin oldukça gerisinde kaldığı ve yedinci sıraya yerleştiği görülmektedir. Askeri materyal ana parametresinde, özel güvenlik şirketleri ve yabancı askeri üs etkinliği Kuzey Makedonya'da bulunmadığından yalnızca silah transferi bileşeni ön plana çıkmaktadır. Her ne kadar Türkiye, savunma sanayii ihracatında bu ülke için de yükselen değer görünümü kazanmış olsa da ilgili dönemde Ukrayna, ABD, Sırbistan ve İrlanda gibi tedarikçilerin gerisinde kalmıştır.

Kültür alanı, nüfuz parametrelerin içinde Türkiye'nin güçlü olduğu unsurlar arasındadır. Türkiye'nin köklü tarihsel ve kültürel bağlara sahip olduğu Kuzey Makedonya ile ilişkilerinde bu alana yönelik vurgu her zaman ön plandadır. Türk diasporası ve Türkçe konuşan unsurların yaygınlığı, Türk dizilerinin ve Türk televizyon kanallarının yüksek izlenme oranları, tarihi Türk eserleri ve bu eserlerin ortak miras düşüncesi esasında restorasyonu, TİKA, Maarif ve Yunus Emre Enstitüsü gibi işbirliği kuruluşlarının kültürel faaliyetleri ilişki ve nüfuz zeminini beslemektedir. Türkiye'nin Balkanlara, Balkanlardaki nüfusun Türkiye'ye yönelik ilgisinin anılan faktörlerle daha da ileri bir noktaya taşınabileceği öngörülebilir bir durumdur.

Siyasi & Askeri İttifak Durumu	Ekonomik İlişkiler&İşbirliği	Askeri Materyal	Kişisel ve kurumsal ağlar & Kültürel ilişkiler
Yüksek	Orta	Orta	Yüksek

Genel olarak Türkiye, 2010-2020 yılları arasındaki faaliyetleriyle artan rekabete ve bölgesel dönüşümlere rağmen Kuzey Makedonya üzerindeki etki düzeyini muhafaza etmektedir. Bununla birlikte Türkiye'nin, Kuzey Makedonya gibi yakın kültürel ve tarihsel bağlara sahip olduğu bir ülkede ekonomik işbirliği ile askeri materyal alanlarında zayıf durumda olduğu anlaşılmaktadır.

Sonuç

Dış nüfuz parametreleriyle ele alındığında Türkiye ve Kuzey Makedonya arasındaki ilişkilerde siyasi ve askeri ittifak düzeyi ile kişisel&kurumsal ağlar ile kültürel ilişkileri içeren yakınlık düzeyinin "orta-üst" seviyede olduğu anlaşılmaktadır. Nüfuz düzeyi temelinde Türkiye, ilgili yıllarda Kuzey Makedonya'da etkin aktörler arasında ciddi bir konuma sahiptir. Türkiye'nin, ekonomik ilişkiler ve işbirliği düzeyi ve asker materyal etkileşim düzeyi açısından başka devletlerin gerisinde kaldığı değerlendirilmektedir. Güçlü ve neokolonial devletlerin başvurduğu askeri-ekonomik araçların Türkiye-Kuzey Makedonya ilişkilerinde geri planda olduğu, bu itibarla Türkiye'nin hegemonik bir yaklaşıma sahip olmadığı ortaya çıkan tabloyla belgelenmektedir. Türkiye ve Kuzey Makedonya ilişkilerinde karşılıklı olarak toprak bütünlüğüne ve devlet egemenliğine saygılı, çıkar ortaklığına dayalı birer tutum söz konusudur. İki tarafın birlikteliği birçok ikili antlaşmaya, çok taraflı askeri ittifaka, yakın ve doğrudan siyasi ilişkilerle, kültürel kurum ve kanalların etkinliğine dayanmaktadır. Bu birlikteliğin sürdürülebilirliği ve çok

boyutlu bir niteliğe bürünmesi elbette iki tarafın askeri ve ekonomik konulara daha fazla öncelik vermesine bağlıdır. Böylelikle iki aktörün karşılıklı ilişkilerinde iki husus net biçimde meydana çıkmaktadır: İlki Türkiye, Balkanlar ve Kuzey Makedonya ile 30 yılı bulan ilişkilerinde hegemonik ve yayılcı niteliğe sahip bir tavır geliştirmemiştir. Nüfuz parametreleri üzerinden görüldüğü üzere Türkiye'nin ekonomik çıkarlarının sınırlı biçimde geliştiği ve askeri materyal bağımlılığı üretecek bir tutum içinde olmadığı söylenebilir. İkinci husus ise, Türkiye'nin Kuzey Makedonya ile işbirliğinin sürdürülebilirliği, eksik olduğu gözlemlenen alanlardaki gelişimine bağlıdır. Özellikle savunma sanayii alanında yapılacak ihracatların artışı, iki taraf arasındaki ittifakı pekiştirerek Türkiye'nin etki düzeyini üst seviyelere taşıyacaktır.

Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	* Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Taraması	Yapıldı – Ithenticate
Etik Bildirim	itobiad@itobiad.com
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Peer-Review	Double anonymized - Two External
Ethical Statement	* It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Plagiarism Checks	Yes - Ithenticate
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Complaints	itobiad@itobiad.com
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Kaynakça | References

AA. (2019, 12 3). *Türk dizileri Balkanlar'da Latin Amerika dizilerinin yerini aldı*. Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/turk-dizileri-balkanlarda-latin-amerika-dizilerinin-yerini-aldi/1662085> adresinden alındı

AA. (2021, 12 19). *Türkiye, Kuzey Makedonya ordusuna tank taşıyıcı hibe etti*. Anadolu Ajansı Resmi Web Sayfası: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/turkiye-kuzey-makedonya-ordusuna-tank-tasiyici-hibe-etti/2222222> adresinden alındı

BABALI, T. (2012). Türkiye - Makedonya İlişkileri: Süreklilik ve Değişim Unsurları ve Gelecek Perspektifi. Y. OKAY, & T. BABALI içinde, *Türkiye-Makedonya İlişkileri* (s. 21-40). İstanbul: Doğu Kitabevi.

BİLGİN, Ö. (2019). *Türkiye-Makedonya İlişkileri ve Makedonya Türklerinin Durumu (1991-2018)*. Edirne: Trakya Üniversitesi SBE Balkan Çalışmaları ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

CUMHURBAŞKANLIĞI. (2021, 1 30). *Cumhurbaşkanı Erdoğan, Kuzey Makedonya Anayasa Mahkemesi Başkanı Murat'ı kabul etti*. TC Cumhurbaşkanlığı Resmi Web Sayfası: <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/124748/cumhurbaskani-erdogan-kuzey-makedonya-anayasa-mahkemesi-baskani-murat-i-kabul-etti#:~:text=Cumhurba%C5%9Fkan%C4%B1%20Recep%20Tayyip%20Erdo%C4%9Fan%2C%20Kuzey,Z%C3%BCh%20Arslan%20da%20haz%C4%B1r%20bulundu> adresinden alındı

CUMHURİYET. (2022, 1 17). *Türkiye'den Makedonya'ya askeri yardım*. Cumhuriyet Gazetesi: <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiyeden-makedonyaya-askeri-yardim-388606#:~:text=T%C3%BCrkiye'nin%20bug%C3%BCne%20kadar%20Makedonya,i%C3%A7in%20bir%20araya%20geldik%22%20dedi> adresinden alındı

ÇETİN, Ş., ABDULA, F., & BAYKAN, D. (2020, 3 27). *Kuzey Makedonya NATO'nun 30'uncu üyesi oldu*. 12 14, 2021 tarihinde Anadolu Ajansı Haber Sitesi: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kuzey-makedonya-natonun-30uncu-uyesi-oldu-/1782278> adresinden alındı

DHA. (2019, 7 16). *Çavuşoğlu, Kuzey Makedonya Dışişleri Bakanı Nikola Dimitrov ile görüştü*. 1 11, 2022 tarihinde Demirören haber Ajansı: <https://www.dha.com.tr/son-dakika/cavusoglu-kuzey-makedonya-disisleri-bakani-nikola-dimitrov-ile-gorustu-1683206> adresinden alındı

DÜNYA. (2014, 10 28). *Türkiye'den, Makedonya'ya askeri yardım*. Dünya Gazetesi: <https://www.dunya.com/gundem/turkiye039den-makedonya039ya-askeri-yardim-haberi-261285> adresinden alındı

EKİNCİ, M. (2019). Turkey's Balkan Policy and Its Skeptics. *Insight Turkey*, 37-49.

FBIC. (2023, 9 1). *FBIC Interactive Data - Pardee Center*. Public Tableau / Pardee Center: https://public.tableau.com/app/profile/pardeecenterifs/viz/FBICDataVizFinal_16195805654860/FBICInteractiveDataViz adresinden alındı

HABER7. (2010, 11 21). *Makedonya'da büyük ilgi gören 7 Türk dizisi*. Haber 7 Haber Sitesi:

<https://www.haber7.com/medya/haber/646761-makedonyada-buyuk-ilgi-goren-7-turk-dizisi-adresinden-alindi>

HAST, S. (2014). *Spheres of Influence in International Relations: History, Theory and Politics*. Londra: Routledge.

HÜRRİYET. (2021, 11 5). *Türk askeri Makedonya'ya gidiyor*. Hürriyet Gazetesi: <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/turk-askeri-makedonyaya-gidiyor-9957> adresinden alındı

KODAL, T. (2014). Makedonya'nın Bağımsızlığını Kazanması ve Türkiye. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 377-396.

MORGENTHAU, H. (1962). A Political Theory of Foreign Aid. *The American Political Science Review*, 301-309.

MOYER, J., SWEIJS, T., BURROWS, M., & VAN MANEN, H. (2018). *Power and Influence in A Globalized World*. Washington: Atlantic Council.

OECD. (2021, 12 2). *Where does North Macedonia export to?* . Observation of Economic Complexity: https://oec.world/en/visualize/tree_map/hs92/export/mkd/show/all/2010.2011.2012.2013.2014.2015.2016.2017.2018.2019/ adresinden alındı

OECD. (2021, 12 2). *Where does North Macedonia import from?* Observation of Economic Complexity: https://oec.world/en/visualize/tree_map/hs92/import/mkd/show/all/2010.2011.2012.2013.2014.2015.2016.2017.2018.2019/ adresinden alındı

RESMÎ GAZETE. (2022, 2 12). *Resmî Gazete Arşivi: Milletlerarası Andlaşmalar*. Türkiye Cumhuriyeti Resmî Gazete : <https://www.resmigazete.gov.tr/> adresinden alındı

RRUSTEMI, A., DE WIJK, R., DUNLOP, C., PEROVSKA, J., & PALUSHI, L. (2019). Turkey. A. RRUSTEMI, R. DE WIJK, C. DUNLOP, J. PEROVSKA, & L. PALUSHI içinde, *Geopolitical Influences of External Powers in the Western Balkans* (s. 129-147). Den Haag: Hague Center for Strategic Studies.

SECURITY ASSISTANCE. (2021, 12 19). *US Military Aid to North Macedonia, IMET Trainees Pivot Table*. 12 19, 2021 tarihinde Security Assistance: <https://securityassistance.org/foreign-military-training/> adresinden alındı

SIPRI. (2022, 1 7). *Arm Transfer Trade Register to North Macedonia 2001-*

2020. Stockholm International Peace Research Center: https://armstrade.sipri.org/armstrade/page/trade_register.php adresinden alındı

TC DIŞİŞLERİ. (2022, 1 1). *Türkiye-Kuzey Makedonya İlişkileri*. 1 14, 2022 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı: <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-makedonya-cumhuriyeti-siyasi-iliskileri-.tr.mfa> adresinden alındı

TCCB. (2018, 2 20). *Makedonya Cumhurbaşkanı İvanov Cumhurbaşkanlığı Külliyesinde*. 1 17, 2022 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Resmî Web Sayfası: <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/90487/makedonya-cumhurbaskani-ivanov-cumhurbaskanligi-kulliyesinde> adresinden alındı

TÜİK. (2021, 12 14). *Dış Ticaret Verileri*. Türkiye İstatistik Kurumu Resmi Sayfası: <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=dis-ticaret-104&dil=1> adresinden alındı

ÜSKÜP BÜYÜKELÇİLİĞİ. (2022, 1 1). *Bağlı Birimler* . 1 5, 2022 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Üsküp Büyükelçiliği Resmi Web Sayfası: <http://uskup.be.mfa.gov.tr/Mission/Contact> adresinden alındı

WALT, S. (1987). *The Origins of Alliances*. New York: Cornell University Press.

WORLDBANK. (2022, 2 4). *Foreign direct investment, net inflows (BoP, current US\$) - North Macedonia*. Dünya Bankası Resmi Web Sayfası: <https://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.DINV.CD.WD?end=2020&locations=MK&start=1994&view=chart> adresinden alındı

YİĞİT, M. (2021, 4 13). *AFRİKA'NIN KESİK DAMARLARI: DARBELER YÜZYILINA NEOKOLONYALİZM PERSPEKTİFİNDEN BAKIŞ*. 2 15, 2022 tarihinde darbeler.com: <http://darbeler.com/afrikanin-kesik-damarlari-darbeler-yuzyilina-neokolonyalizm-perspektifinden-bakis-dr-murat-yigit/> adresinden alındı

YİĞİT, M. (2023). *Afrika'da Askeri Darbeler ve Dış Müdahale*. İstanbul: Vakıfbank Kültür Yayınları